Lázár György

John Lukacs titka

VISSZHANG - LXIII. évfolyam, 21. szám, 2019. május 24.

Lukácsy András nagyszerű nekrológjában (*ÉS,* 2019/20., máj. 17.) azt írja hogy John Lukacs elpirult, amikor szépírói erényeit ecsetelte neki, majd hozzáteszi, hogy *„valóban író veszett el benne”.* Itt, Amerikában sokan gondoltuk úgy, hogy Lukacs, aki történelmet tanított, leginkább író volt. Írónak tartotta magát, és azt nyilatkozta, hogy a történelem tanítása segítette igazán írói munkásságában. Lukácsy azt is írja, hogy *„nem szakírói módszerekkel dolgozott”,* de mindig *„nagyon határozott személyes véleménnyel”*. Minden porcikájában *„érzelmes, akár egy író”.*

Személyesen soha nem találkoztam a remetével, aki a 20 ezer kötetes házikönyvtárában érezte magát legjobban. Néhány évvel ezelőtt beszéltem vele telefonon, udvarias volt, és nem válaszolt 1946 előtti, magyarországi életének részleteit firtató kérdéseimre. Erről már írtam, olvassa el – közölte. Ugyanezt a választ adta 2013-ban Leo Wongnak, a La Salle Egyetem egyik hallgatójának, aki ugyancsak előéletéről kérdezgette.

Lukacs 1946-ban menekültként érkezett Amerikába; mindössze 22 éves volt. Magam is bevándorló vagyok, és tudom, hogy a beilleszkedés nehéz, évekig is eltarthat. Hogyan kaphatott ez a fiatalember néhány hónappal Amerikába érkezése után katedrát? Egyáltalán milyen végzettsége volt? Kik voltak a professzorai? Erről akartam vele beszélgetni.

Édesapja katolikus, édesanyja (Glück Magdolna) zsidó származású, de valószínűleg áttért katolikus hitre. Szülei 1931 táján elváltak, és Lukácsot édesanyja nevelte katolikus hitben. Gyerekként közel állt zsidó nagyszüleihez.

A Berzsenyi gimnáziumban érettségizett 1941-ben, Fischer Miklós az osztályfőnöke. Egyetemi tanulmányait azonnal a Pázmány Péter Tudományegyetemen kezdi. Két vagy talán három évig jár oda, de 1944 nyarán már fehér szalagos munkaszolgálatos. Később egy pincében találja magát, és túléli Budapest ostromát. 1945 februárjában a főváros már szabad, Lukacs még egy bő évig marad. 1946 őszén már Amerikában van.

A *New York Times* nekrológja szerint „felsőfokú végzettséget szerzett” Budapesten, míg a *Washington Post*ban az szerepel, 1946-ban doktorált. Egy másik helyen azt olvasom, hogy a *Cambridge* Egyetemen „Certificate of Proficiency” fokozatot nyert el, ez talán nyelvvizsga lehet. A magyar kormány weboldala szerint a *Magyar Királyi Pázmány Péter Egyetemen* kezdett történelem szakon, majd 1946-tól a Cambridge-i Egyetemen folytatta és fejezte be tanulmányait. Megint másutt az olvasható, hogy középiskolásként két nyári kurzuson volt Cambridge-ben.

Lukacs amerikai egyetemi karrierje furcsán végződött. Részmunkaidőben évtizedekig a La Salle Egyetemen is tanított, de ott 1982-ben közölték vele, hogy nincs szükség rá. Elbocsátották. 1947 óta tanított főállásban a Chesnut Hill College-ban, és keserűen panaszolta, hogy amint elérte a 70. életévét, azonnal nyugdíjazták.

Amerikába érkezése után először francia fordítóként próbált pénzt keresni egy hajózási vállalatnál. Néhány hónap múlva, 1947 februárjában helyettesítő óraadói állást kap a Columbia Egyetemen. Itt lép a színre Erik von Kuehnelt-Leddihn, az osztrák royalista újságíró, polihisztor, akinél Lukacs a zsenialitás jegyeit vélte felfedezni. Kuehnelt-Leddihn 37 éves, beszél magyarul, katolikus, és elege van Amerikából, különösen az isten háta mögötti katolikus leányiskolából, a Chesnut Hillből, ahol történelmet tanít. Vissza akar térni Ausztriába, és beajánlja a „Columbián tanító” fiatal Lukacsot. Így kezdődik akadémiai karrierje.

A történész Lee Congdon publikált John Lukacsról, és évekkel ezelőtt megemlítettem neki, nem biztos hogy Lukacs doktori címet szerzett Budapesten, sőt, az is lehet, hogy be sem fejezte egyetemi tanulmányait.

Congdont ez nem lepte meg, elmondta, hogy Lukacs nagyra tartotta az amatőr történészeket. Talán ezért is vette komolyan David Irvinget, akit pedig nem kellett volna komolyan vennie. Dehát fontos, hogy milyen végzettsége van? – kérdezte.

Lukacs öntörvényű, keményen dolgozó író és történész volt. „Reakciósnak" nevezte magát, meggyőződéses antikommunista volt, aki nem sokra becsülte a „félnémet" kommunistafaló Joseph McCarthy szenátor tevékenységét. Teller Edével együtt kapta meg a Corvin-láncot 2001-ben, akit a „fizika Gábor Zsazsájának" tartott. Két feleséget temetett el, újranősült, de harmadik házassága válással végződött.

2017-ben azt írta magáról, hogy nem igazán túlélője a történelmi eseményeknek, sokkal inkább egyfajta „maradvány" egy letűnő Könyv Korszakból. 95 évesen hunyt el, 35 könyvet publikált. Rendkívüli ember volt.